

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Арешонкова Віталія Володимировича на дисертаційне дослідження Федорка Дмитра Євгеновича на тему «Розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Лісові ресурси посідають одне з чільних місць в ресурсній базі економіки України. За даними офіційної статистики загальна площа лісового фонду України становила – 10,4 млн га, із яких вкритих лісовою рослинністю, станом на 2019 рік становила 8,8 мільйона гектарів (14,7 відсотка від загальної площі). Аналіз статистики засвідчує, що спостерігається стійка тенденція до постійного зменшення лісового фонду, в тому числі через незаконну вирубку лісів. Наприклад, за даними Державного агентства лісових ресурсів України лише за 2020 рік в Україні офіційно задокументували 4200 випадків незаконних вирубок лісів, обсяг яких склав 54,3 тисячі кубічних метрів. При цьому сума заподіяної шкоди була оцінена у 444,1 мільйона гривень. Загалом за останні 20 років втрати лісу в українських Карпатах становлять близько 170 тисяч гектарів, а всього по країні – більше мільйона гектарів.

Як справедливо зазначає автор основними причинами збільшення незаконної рубки на сьогодні є діяльність організованих злочинних груп, які оснащені новітніми технічними засобами; задоволення життєвих потреб місцевим населенням; поява великої кількості неконтрольованих приватних пилорам тощо.

Наведені обставини визначають нагальну потребу в активізації наукових досліджень проблематики розслідування кримінальних правопорушень у сфері охорони довкілля, оскільки одним із завдань криміналістики є забезпечення правоохоронних органів ефективними засобами й методами боротьби зі злочинністю. Проте такі наукові дослідження мають не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки судово-слідча практика потребує вдосконалення криміналістичної методики з метою підвищення ефективності досудового розслідування таких кримінальних правопорушень.

Окремі проблемні питання розслідування кримінальних правопорушень передбачених ст. 246 КК України досліджували С. М. Акіфзаде, М. О. Духно, С. О. Книженко, Б. М. Марець, А. О. Новицький, В. О. Одерій, О. М. Пилипенко, Р. Р. Романенко, І. А. Федчак та інші.

Попри значну увагу науковців до питань, пов'язаних із розслідуванням незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні, порушена автором у дисертаційному дослідженні проблематика досі залишається недостатньо висвітленою.

Отже, дисертаційне дослідження Федорка Дмитра Євгеновича є своєчасним і присвячене вирішенню актуальної для криміналістики наукової

задачі – розробленню теоретичних, практичних і методичних засад розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Вивчення дисертації та наукових публікацій свідчить про логічну структуру роботи, що дало можливість дисертанту всебічно й повно дослідити обрану тему у межах визначеного обсягу дисертаційного дослідження.

При написанні роботи автор проаналізував достатню кількість джерел (260 найменувань), ґрунтовно та критично вивчив роботи науковців за напрямом, що дало йому змогу вирішити важливу наукову задачу, дати відповіді на актуальні й суттєві для науки та правоохоронної практики питання, сформулювати пропозиції та рекомендації з подальшого вдосконалення теоретичних основ і прикладних аспектів розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними, зокрема статистичними та аналітичними матеріалами Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ (МВС) України, Державної судової адміністрації України, Державного агентства лісових ресурсів України, Державної служби статистики України за період 2013–2022 рр.; зведеними даними вивчення 375 кримінальних проваджень відкритих за ознаками ст. 246 КК України (за період 2015–2020 рр.); узагальненням результатів опитувань 83 прокурорів та 250 працівників Національної поліції (94 слідчих та 156 оперативних працівників) у Закарпатській, Житомирській, Івано-Франківській, Київській, Рівненській, Хмельницькій та Чернігівській областях.

Результати наукового дослідження апробовано на міжнародній, двох міжвідомчих та всеукраїнській науково-практичних конференціях та опубліковано в дев'яти наукових виданнях, серед яких чотири статті у наукових фахових виданнях України та методичних рекомендаціях.

Отже, дисертаційне дослідження Д.Є. Федорка «Розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні» виконане на високому науковому рівні, а публікації здобувача відображають основні його положення.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація Д.Є. Федорка є комплексним дослідженням теоретичних і практичних аспектів методики розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу, проведеним із врахуванням діючого кримінального процесуального законодавства та сучасного стану правоохоронної діяльності.

У роботі сформульовано низку результатів і висновків, що були отримані вперше і мають високий ступінь наукової новизни.

Зокрема, уперше розроблено концепцію криміналістичної охорони лісового фонду України, яка включає методику розслідування як систему

наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо виявлення і розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу, проведення процесуальних дій, а також їх комплексів, спрямованість і послідовність яких залежать від ситуацій розслідування; її предмет обумовлений криміналістичною характеристикою, а зміст визначають пошуково-пізнавальні процеси, що впливають із тактичних задач.

Також, обґрунтовано наукові підходи до вирішення проблем оптимізації взаємодії оперативних підрозділів з іншими суб'єктами у протидії кримінальному обороту лісу і продуктів його переробки та розроблено порядок збирання слідчим доказів незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу шляхом проведення комплексу СРД (огляд, обшук, допит, призначення експертиз), НСРД, із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження.

Окрім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи Д.Є. Федорка не викликають суттєвих зауважень.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті та завданням роботи, викладені у загальних висновках та висвітлені в опублікованих працях. Висновки дисертаційної роботи логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації базуються на висновках дослідження.

Зроблені Д.Є. Федорком висновки за окремими розділами та загальні мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими, викладені автором чітко і коректно.

Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених в дисертації є належна методологія дослідження. Виконана робота ґрунтується на загальному діалектичному методі пізнання дійсності. Під час дослідження автором використовувалися й інші загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, такі як: *формально-логічний (догматичний)* – під час встановлення обсягу та змісту категорії криміналістична характеристика незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу, її елементів, й обрання напрямів розслідування; *системно-структурний* – з метою визначення типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування та побудови версій у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії, а також для вирішення проблемних питань взаємодії слідчих зі співробітниками оперативних підрозділів та іншими суб'єктами, проведення процесуальних дій у таких кримінальних провадженнях; *логіко-юридичний* – використано в межах залучення спеціаліста до розслідування, використання як доказів матеріалів отриманих за результатами проведення судових експертиз та інші.

Методи дослідження були використані комплексно. Це забезпечує високий рівень наукової обґрунтованості положень, які розроблені в дисертації.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними. Під час підготовки дисертаційного дослідження автор використовував власний досвід автора на посаді слідчого Національної поліції України.

Отже, результати дисертаційного дослідження Д.Є. Федорка, які виносяться на захист є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни й практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Наукові результати і положення, що виносяться на захист, одержані завдяки широкому використанню різноманітних методів наукового дослідження, аналізу різноманітних статистичних даних та практики розслідування злочинів даної категорії.

Постановка завдань, визначення об'єкту та предмету наукового пошуку є чіткими і зрозумілими та цілком відповідають вимогам до наукових робіт даного різновиду. Завдання наукової праці здобувачем загально виконані, загальна мета досягнута.

Поставлені наукові завдання виконані на високому методологічному рівні, а дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень теоретичних і практичних аспектів методики розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу.

Сформульовані та аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у практичній діяльності органів досудового розслідування у процесі розроблення та вдосконалення відомчих нормативно-правових актів, методичних розробок з питань розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу, а також при проведенні занять у системі службової підготовки слідчих підрозділів (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 10 лютого 2022 р.).

Окрім цього висновки і пропозиції дослідження впроваджені у *освітньому процесі* шляхом використання під час підготовки навчальних і методичних посібників, підручників, курсів лекцій (акт Національної академії внутрішніх справ від 25 січня 2022 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Д.Є. Федорка викладена українською мовою та має чітку структуру, яка відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, кожен з яких поділяється на відповідні підрозділи залежно від поставлених завдань,

висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертаційного дослідження - 272 сторінки, з яких обсяг основного тексту - 220 сторінок.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати рецензованого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами. Анотація дисертації, ідентична її основному змісту, адекватно відображає основні положення дослідження.

У **вступі** обгрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів та зазначено інформацію про апробацію дисертації.

У **розділі 1** «Теоретичні основи розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу» розкриті теоретичні основи розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу. Вивчено стан наукового розроблення проблем методики розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля в Україні.

Виокремлено елементно-компонентний склад криміналістичної характеристики незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збут лісу, як заснованої на практиці правоохоронних органів і криміналістичних дослідженнях системи даних, що включає предмет посягання (ліс – дерева, чагарники); обстановку вчинення; поведінку осіб, яка включає способи підготовки, вчинення, приховування та протидію розслідуванню; слідову картину, а також типологічні ознаки особи злочинця й злочинних груп.

На основі аналізу кримінальних проваджень систематизовані найбільш поширених способів учинення незаконного обігу лісу (заготівля, транспортування, переробка, купівля-продаж, експорт та інші дії з лісом і продуктами його обробки, що вчиняються з порушенням законодавства), що обумовлюється особливостями технологічного циклу лісозаготівлі та складається із послідовного ланцюга взаємопов'язаних процесів, які включають лісосічні та транспортні роботи.

Констатовано, що на початковому етапі розслідування основними джерелами інформації про дії передбачені ст. 246 КК України є: повідомлення від державних природоохоронних органів за результатами планових контрольно-ревізійних перевірок; звернення громадських природоохоронних організацій; публікації в мас-медіа, мережі Інтернет; матеріали журналістських розслідувань; безпосереднє виявлення ознак кримінального правопорушення співробітниками правоохоронних органів та їх інформаторів; повідомлення від власника, розпорядника чи користувача лісу.

У **розділі 2** «Початковий етап розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу» особливості розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу на початковому етапі.

Здійснено класифікацію типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування залежно від змісту інформації про подію кримінального правопорушення передбаченого ст. 246 КК України та особу злочинця, зокрема: встановлено ознаки кримінального протиправного діяння передбаченого ст. 246 КК України, особу (-іб) затримано при рубці або після вирубки лісових насаджень, їх навантажені, транспортуванні, трелюванні, збуті тощо і вона не переховується; встановлено ознаки кримінального протиправного діяння передбаченого ст. 246 КК України та особу (-іб), але його (-їх) не було затримано або вони переховується з метою уникнення кримінальної відповідальності та його місцезнаходження невідоме; виявлено факт протиправних діянь за ст. 246 КК України, підозрюваного (их) затримано, але він не визнає себе винним у вчиненні кримінального правопорушення або взагалі відмовляється від дачі показань; виявлено факт протиправних діянь за ст. 246 КК України, але особа злочинця невідома або інформація про нього є недостовірною або не перевіреною.

Обґрунтовано наукові підходи до вирішення проблем оптимізації взаємодії оперативних підрозділів з іншими суб'єктами у протидії кримінальному обороту лісу і продуктів його переробки, шляхом спільного проведення огляду місць порубок, визначення складових частин механізму забезпечення системи обігу деревини, який повинен складатися із Єдиної державної системи електронного обліку деревини, обліку та маркування необробленої деревини до їх переробки або експорту, перевірки відповідності між даними товарно-супровідних документів і відомостями, що містяться в такій системі, про видані, діючі лісорубні квитки, а також кількість зрубаної, виготовленої, вивезеної лісопродукції.

У **розділі 3** «Проведення процесуальних дій під час розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу» розглянуті питання особливостей здійснення процесуальних дій під час розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу.

Розроблено порядок збирання слідчим доказів незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу шляхом проведення комплексу: а) СРД (огляд, обшук, допит, призначення експертиз), застосування заходів забезпечення кримінального провадження, у той же час витребування та отримання документів, висновків ревізій та актів перевірок з метою підтвердження фактів протиправної діяльності лісових господарств, приватних пилорам, лісозаготівельних підприємств; б) НСРД (контроль за вчинення незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу, візуальне спостереження з використанням фотографування та відеозапису, обстеження публічно недоступних місць, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, використання легендованих підприємств); судових експертиз (дактилоскопічна, трасологічна, дендрологічна, бухгалтерська, біологічна, лісотехнічна, земельно-технічна, екологічна), а також рекомендації щодо порядку залучення слідчим різних категорій спеціалістів з обов'язковою фото- та відеофіксацією процесів

одержання інформації, використанням сучасних техніко-криміналістичних засобів одержання інформації, спеціалізованих пересувних лабораторій та штучного інтелекту.

У результаті проведеного дослідження здобувачем запропоновані та сформульовані пропозиції з удосконалення розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні.

На закінчення кожного розділу та всієї дисертації Д.Є. Федорком наводяться висновки, в яких конкретно характеризується зміст розглянутих питань. Висновки відповідають завданням та меті дисертаційного дослідження, мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими і характеризуються високим рівнем достовірності.

Список використаних джерел складається з 260 найменувань, до яких включені джерела як у вітчизняних, так і зарубіжних виданнях.

Необхідно зазначити, що кожний розділ дисертаційного дослідження має свою наукову значимість, слугує науковим підґрунтям для наступного розділу та у результаті об'єднання усіх розділів утворюється цілісне дослідження, що є основою для вирішення практичного завдання – розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні.

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що дисертація Д.Є. Федорка відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Д.Є. Федорка на тему «Розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні» можливо використовувати у освітньому процесі юридичних закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, при підготовці наукових публікацій та монографій, плануванні досліджень за цим напрямом, а також практичній діяльності під час розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, вважаємо за доцільне висловити кілька міркувань та побажань:

1. Викладення окремі положень новизни дисертаційного дослідження потребують уточнення відповідно до розкриття їх змісту у тексті роботи, наприклад щодо концепції криміналістичної охорони лісового фонду України.

2. Враховуючи сучасні тенденції до діджиталізації багатьох виробничих та інших процесів, у дослідженні доречно було б розглянути існуючі сервіси, що використовують відкриті дані у сфері лісового господарства, і в зручній формі надають необхідну інформацію користувачам (наприклад, «Екосфера», «Аналітичний портал», «Інтерактивна карта вирубувань» тощо), а також технології супутникового моніторингу (наприклад, Система супутникового моніторингу українських лісів тощо) та вивчити можливості використання даних даних сервісів та технологій для розкриття та розслідування злочинів.

3. У основній частині роботи було б доречно робити більше посилань на емпіричну базу дослідження (результати анкетування, узагальнення матеріалів слідчої та судової практики, інші статистичні дані), а у додатках надати ілюстративний чи інший допоміжний матеріал, наприклад, щодо можливостей застосування безпілотних літальних апаратів для документування та розслідування злочинів даної категорії тощо.

Перелічені зауваження і побажання мають дискусійний характер і не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації. Представлена дисертаційна робота є завершеною науковою працею. Сформульовані у ній рекомендації та висновки становлять наукову й практичну цінність.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Д.Є. Федорка на тему «Розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Федорка Дмитра Євгеновича на тему «Розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково-обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем методики розслідування незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу в Україні. Рецензована робота відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її автор – **Федорко Дмитро Євгенович** заслуговує на присудження **ступеня доктора філософії** з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

провідний науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності ННІ №1
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Віталій АРЕШОНКОВ

Тімаш В. А.
ПРОВІДНИЙ ФАХІВЕЦЬ
ВІДДІЛУ ПЕРСОНАЛУ
КРИСТИНА ДОНЧЕНКО

ДОВІДОК